

МОДИФІКАЦІЯ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: НОВІ ВИМІРИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Автором подано сучасну глобалізаційно-інноваційну модель розвитку світової економіки у вигляді «подвійної спіралі», складові якої – глобалізація та інновації – підсилюють одна одну за допомогою зв'язків, що базуються на інноваційній конкуренції. Обґрунтовано необхідність модифікації моделі розвитку світової економіки шляхом трансформації «подвійної спіралі» у «потрійну спіраль» з включенням третьої складової – сталого розвитку. Проаналізовано сучасний підхід до визначення глобальної конкурентоспроможності з урахуванням виміру сталого розвитку та показано значення стратегії соціальної відповідальності бізнесу для України.

Ключові слова: *глобалізаційно-інноваційна модель, потрійна спіраль, сталий розвиток, соціальна відповідальність, конкурентоспроможність, стратегія.*

Процеси глобалізації та інноваційного розвитку на рівні соціуму є процесами системної динаміки, які в умовах постіндустріального суспільства, як правило, взаємно прискорюються. Емпірично підтвержені результати численних наукових досліджень [1; 2; 3; 6; 11] показали, що концептуальну основу сучасної моделі світової економіки утворює системна синергетична взаємодія процесів глобалізації та інноваційного розвитку, що дозволяє визначити таку модель як глобалізаційно-інноваційну.

«Глобалізація і технологічні зміни тісно пов'язані між собою. У довгостроковому періоді практично неможливо визначити, яка з двох складових є причиною, а яка – результатом. Очевидним є те, що обидві вони посилюють одна одну» [1, с. 99]. Д. Арчібужі та С. Іаммаріно наголошують на визначальній ролі новітніх технологій у розгортанні глобалізації через стимулювання дифузії інновацій і трансфер технологій [1]. Російський вчений М. Яковлев вивчає роль дифузії інновацій як значущого фактора розвитку соціально-економічної системи [2].

Б. Кузик і Ю. Яковець обґрунтовують глобально-інноваційний характер сучасної фази світової динаміки за допомогою інтегральної парадигми світового устрою, яка базується на концепції партнерства та діалогу цивілізацій, та інтеграційній моделі партнерських відносин [3, с. 235, 855].

Водночас глибокі кризові явища, які на сучасному етапі охопили не тільки фінансово-економічну, але й соціальну, політичну, екологічну та інші сфери суспільного життя, дозволили експертам вести мову про світову (глобальну) полісистемну кризу [4; 5] та висловити припущення про невідповідність моделі глобального економічного розвитку вимогам сьогодення. Подолання кризи завдяки її загальноцивілізаційному, системному і всеохоплюючому характеру потребує модифікації власне парадигми світового розвитку [6, с.13]. Зміни системного характеру зумовили нагальну необхідність «глобальної трансформації» та формування нових моделей світового розвитку на засадах соціальної відповідальності [7].

Цілком слушним є твердження В. Новицького про те, що для подолання системної кризи потрібна нова науково-технічна та інноваційна політика [6, с. 13]. У свою чергу, в умовах загострення глобальних ризиків довгострокові інноваційні перетворення можуть утворити підґрунтя нової економічної моделі на умовах дотримання, поряд з принципами інноваційної конкуренції, вимог сталого розвитку та соціальної відповідальності. Звідси випливає нове бачення інноваційної конкурентоспроможності з урахуванням вимірів сталого розвитку.

Огляд наукових джерел показав брак комплексних досліджень, спрямованих на виявлення довгострокових трендів глобалізаційно-інноваційних процесів та обґрунтування змісту і механізмів впровадження нових моделей світового розвитку.

Метою дослідження є визначення сутнісних ознак і складових глобалізаційно-інноваційної моделі світової економіки на засадах сталого розвитку та соціальної відповідальності, обґрунтування ролі оновленої концепції конкурентоспроможності з урахуванням виміру сталого розвитку в переході країн до нової моделі світової економіки.

Рушійною силою і каталізатором дифузії інновацій у глобальному вимірі виступає інноваційна конкуренція. Згідно з авторським визначенням інноваційну конкуренцію слід розглядати як новий тип конкурентних відносин в умовах глобалізації світового господарства. *Інноваційна конкуренція – це інституціонально оформлена змагальна координована взаємодія економічних суб'єктів, здійснювана в глобалізованому середовищі через участь в інтегрованому інноваційному процесі, спрямована на отримання кращих умов для досягнення ринкового успіху як невід'ємної складової сталого розвитку, на засадах створення та накопичення знань, впровадження в практику і ефективного використання результатів інтелектуальної діяльності (інновацій).*

Прагнення до задоволення суперечливих потреб та інтересів економічних суб'єктів на глобальному рівні забезпечується завдяки функціям, притаманним інноваційній конкуренції. Традиційні функції конкуренції – регульовальна, алокаційна, стимулювальна, адаптаційна, розподільна тощо – підпорядковуються інноваційній функції, яка забезпечує динамізм розвитку за рахунок прискореного виникнення нових потреб на основі нововведень та, відповідно, створення широких можливостей для задоволення таких потреб за допомогою продуктивних і процесових (технологічних) інновацій. У свою чергу, організаційні (новітні бізнес-моделі) та маркетингові інновації (нові методи просування, ціноутворення, розподілу) сприяють прискоренню дифузії нових продуктів і технологій у глобальних масштабах. Переваги для того, хто раніше виводить на ринок новий продукт, який дає споживачам економічний вигравш, Р. Ротвелл [8, с. 13] та Дж. Рейнер [9] пов'язують з отриманням більшої частки ринку, привласненням монопольного прибутку, використанням кривої досвіду та задоволенням споживачів, яке зростає. Запізнення, зазначає С. Рудолф, призводить до втрати частки ринку та прибутковості, насамперед для продуктів з коротким життєвим циклом [10].

Під впливом всеохоплюючих процесів інтернаціоналізації і транснаціоналізації інноваційна конкуренція набуває глобального змісту і через вбудований механізм інтегративної конкурентної поведінки обумов-

лює посилення глобальної економічної інтеграції та підвищення цілісності глобальної економічної системи. Дослідники Г. Менш, А. Кляйнкнехт, М. Хіроока, А. Полетаєв, А. Коротаєв, А. Акаєв [11] показали, що під впливом інноваційної конкуренції дифузія інновацій набуває масового характеру та обумовлює активізацію потоків зовнішньої торгівлі, міжнародного руху капіталів та людей, у т. ч. укладення міжнародних угод, посилення інтеграційних процесів, політичних і комунікаційних зв'язків, тобто економічної, політичної, соціальної складових глобалізації.

Згідно з міждисциплінарними підходами до подання загальних тенденцій та рушійних механізмів інноваційного і глобалізаційного розвитку суспільної системи через спіральну циклічно-хвильову модель, впроваджених в концепції «Потрійної спіралі» Г. Іцковіца [12], в доповіді Римському клубу «Подвійна спіраль навчання й праці» О. Джаріні [13], в монографії «Подвійна спіраль глобалізації (досвід теоретичного конструювання реальності» російського дослідника проблем глобалізації М. Чешкова [14] та ін., пропонуємо подати сучасну глобалізаційно-інноваційну модель розвитку світової економіки у вигляді «подвійної спіралі» (рис. 1).

Модель подвійної спіралі згідно з принципами еволюційної теорії [15] є формою самоорганізації та співробітництва і відображає циклічно-хвильовий характер глобалізаційно-інноваційного розвитку в межах загального мегатренду глобальної еволюції. Дві складові спіралі – глобалізація та інновації взаємно підсилюють одна одну внаслідок дії позитивного зворотного зв'язку, який базується на інноваційній конкуренції, показаний на рис. 1 у вигляді з'єднувальних «перекладин» між складовими «подвійної спіралі».

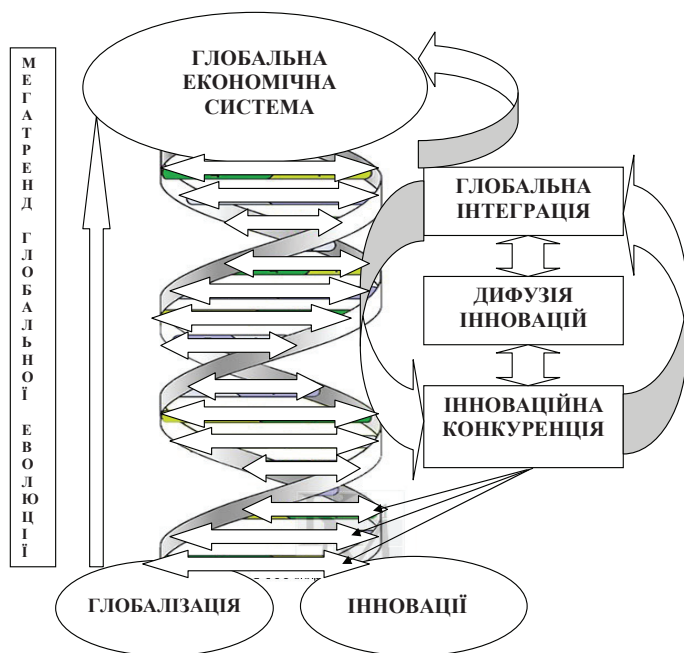

Рис. 1. «Подвійна спіраль» – глобалізаційно-інноваційна модель розвитку світової економіки (авторська розробка)

Інноваційна конкуренція через механізми інтегративної конкурентної поведінки та дифузії інновацій стимулює глобальну економічну інтеграцію, надаючи їй системного змісту. Збільшення обсягів виробництва у відповідь на попит на новий продукт супроводжується створенням інтегрованих підприємницьких структур, стимулює придбання ліцензій, а також імітацію оригінального продукту. Виробники виходять з новим продуктом на міжнародні ринки, активізують зовнішню торгівлю, пряме інвестування, спільне підприємництво. Дифузія інновацій як безперервний процес постійно стимулює інтернаціоналізацію і транснаціоналізацію, надає глобальній економічній інтеграції системного змісту.

У свою чергу, глобальна інтеграція підживлює інноваційну конкуренцію між суб'єктами глобального ринку. Таким чином забезпечується, по-перше, стійкість загального напрямку змін, по-друге, перехід до наступного «витка» спіралі та більш високого рівня системних зв'язків у глобальній економіці.

Таким чином, інноваційна конкуренція забезпечує позитивний зворотний зв'язок між складовими «подвійної спіралі» глобалізаційно-інноваційної моделі розвитку світової економіки та, відповідно, формування і поступальний рух глобальної економічної системи за нелінійною траєкторією через системне поєднання процесів інноваційного розвитку та глобалізації в бік підвищення цілісності.

Наведена модель визначає системну єдність процесів інноваційного розвитку та глобалізації економіки в загальносвітових масштабах, розкриває роль інноваційної конкуренції в рушійному механізмі формування та еволюції глобальної економічної системи (рис. 2).

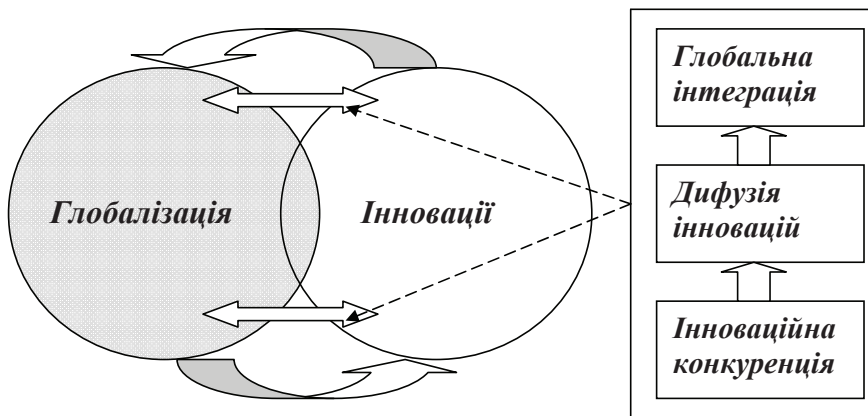

Рис. 2. Позитивні зворотні зв'язки між складовими «подвійної спіралі» глобалізаційно-інноваційної моделі розвитку світової економіки (авторська розробка)

Наявність позитивного зворотного зв'язку дозволяє припустити, що процеси, які забезпечують формування глобальної економічної системи, будуть продовжуватися, взаємно посилюючись, доти, поки їм на заваді не стане певна перепона [16]. У глобалізаційно-інноваційній моделі розвитку світової економіки «подвійної спіралі» таку перепону, на нашу думку, становить різке нелінійне зростання від'ємного зворотного зв'язку, обу-

мовлене обмеженістю адекватних потребам сучасного розвитку ресурсів і запасу стабільності глобальної системи, зростанням соціального напруження в суспільстві внаслідок загострення глобальних ризиків: економічної нерівності та соціального розшарування, бюджетних дисбалансів, фіаско глобальних інституцій, кризи продовольства та водопостачання, кіберзлочинності та ін.

До найбільш ймовірних ризиків експерти Всесвітнього економічного форуму в доповіді «Глобальні ризики 2013» [17] відносять соціальні (диспропорції в доходах різних прошарків населення), економічні (хронічні бюджетні дисбаланси), екологічні (викиди парникових газів), які створюють реальну загрозу перспективі сталого розвитку суспільства. Загрозливим є дефіцит водних ресурсів. Значні проблеми економічного та соціального характеру пов'язані з демографічною кризою. Серед максимально руйнівних загроз на першому місці – вірогідність падіння системоутворюючих фінансових інституцій або валютних систем.

Потреба у збільшенні ресурсів, необхідних для протидії ризикам та підтримання економічної та соціальної стабільності, а також відсутність реальних механізмів запобігання та/або подолання ризиків обмежує глобальний розвиток.

Згідно з теорією управління в системі з міцними позитивними зворотними зв'язками найбільш ефективним способом контролю (впливу) є управління зв'язками [16, с. 32]. Отже, для ефективного контролю процесів глобалізації з метою скорочення ризиків, мінімізації негативних та максимізації позитивних наслідків для суспільства і окремих країн взаємодію інноваційних і глобалізаційних процесів слід подавати через призму інноваційної конкуренції.

Рушійна дія інноваційної конкуренції як основи механізму позитивного зворотного зв'язку інноваційних і глобалізаційних процесів відбувається через прагнення економічних суб'єктів – учасників глобальної економіки до інноваційної конкурентоспроможності. Країни, які успішно реалізують ефективні стратегії розвитку, здатні забезпечувати свою конкурентоспроможність за рахунок інноваційних факторів, отримувати інноваційні конкурентні переваги, брати активну участь у розподілі світового доходу і таким чином отримувати ресурси, необхідні для розширеного відтворення і підвищення якості життя та добробуту населення в сучасних глобалізаційних умовах в довгостроковому періоді. Позитивний зворотний зв'язок елементів глобалізаційно-інноваційної моделі «подвійної спіралі» дозволяє реалізувати інтеграційні конкурентні переваги від участі в системних глобалізаційних процесах. Наявність та сила такого позитивного зворотного зв'язку залежить від рівня інноваційної конкурентоспроможності. Остання визначає успіх економічного суб'єкта в глобальній інноваційній конкуренції, його залучення до глобалізаційно-інноваційної моделі світового розвитку, здатність мінімізувати ризики й негативні ефекти глобалізації та скористатися перевагами глобальної інтеграції.

Країни, які відстали від сучасного рівня науково-технічного прогресу та організації бізнесу, не в змозі створити й використати інноваційні конкурентні переваги, взяти рівноправну участь в інноваційній конкуренції на глобальному рівні. При відставанні за рівнем конкурентоспро-

можності сили позитивного зворотного зв'язку не працюють, виключення країн з інноваційної конкуренції гальмує економічне зростання, не дає змоги мінімізувати ризики й негативні ефекти глобалізації та скористатися перевагами глобальної інтеграції. Дедалі скорочується рівень конкурентоспроможності та добробуту, зростає соціальне напруження.

Численні дослідження показали, що прискорення інноваційного розвитку в умовах системної глобалізації інноваційної сфери є вкрай суперечливим процесом, який призводить до протилежних наслідків:

- скорочує інноваційний розрив між розвинутими країнами і країнами, які динамічно розвиваються, забезпечує конкурентні переваги для інноваційно орієнтованих суб'єктів економіки, та одночасно призводить до відставання аутсайдерів;

- створює умови для розробки і виробництва нових продуктів для задоволення різноманітних споживацьких потреб і поряд з тим посилює розширення доходів населення;

- обумовлює критичне загострення глобальних екологічних, соціальних, технологічних ризиків і загроз, а також несе в собі можливості для їх подолання.

Інноваційні процеси, які здійснюються в глобалізованій економіці на основі виключно ринкових механізмів і стимулів, створюють реальні передумови порушення принципів економічної, екологічної, соціальної безпеки національних економік країн світу та суспільства в цілому. «Відтак виникає дедалі більш нагальна потреба – формування нового світового економічного ладу і застосування програмно-цільових інструментів макрорегулювання, які б відповідали реаліям інформаційної доби» [6]. Подолання негативних і навіть руйнівних наслідків неконтрольованого інноваційного розвитку можливе за умови залучення поряд з ринковими, адекватних неринкових, а також змішаних механізмів регулювання і стимулювання розвитку, які можуть забезпечити поряд з позитивними (додатними) зворотними зв'язками також від'ємні зворотні зв'язки, необхідні для відновлення та підтримання стійкості глобальної економічної системи.

Звідси випливає висновок про обмеженість концепції глобальної конкурентоспроможності, яка прийнята сьогодні міжнародними інституціями та зокрема Всесвітнім економічним форумом і базується на визначенні конкурентоспроможності як «комплексу інститутів, заходів політики та факторів, які визначають рівень продуктивності економіки країни» [18, с. 53]. Продуктивність економіки як така в сучасних умовах не здатна вирішити завдання підвищення стандартів життя та добробуту населення, а звідси – забезпечити виконання економічною системою країни свого функціонального призначення без дотримання принципів сталого розвитку. «Здатність країн до забезпечення економічного благополуччя (англ. *prosperity*) населення має оцінюватися в термінах сталого розвитку», – наголошують фахівці Всесвітнього економічного форуму Б. Більбао-Осоріо, Дж. Бланке, Р. Кротті та ін. [18, с. 53]. Стрімке зростання суперечностей, обумовлених загостренням глобальних соціальних та екологічних ризиків, призвело до усвідомлення того, що економічна модель, яка базується на споживанні (англ. *consumption-driven model*), в умовах зростання кількості населення земної кулі, втратила свою жит-

тездатність. За таких обставин конкурентоспроможність у традиційному трактуванні ВЕФ залишилася необхідною, але недостатньою умовою благополуччя, що потребує коригування концепції глобальної конкурентоспроможності та включення до індексу глобальної конкурентоспроможності виміру сталого розвитку [18, с. 53].

Визнання імперативу сталого розвитку стосовно визначення і оцінювання конкурентоспроможності країн обумовило необхідність концептуального вдосконалення Індексу глобальної конкурентоспроможності ВЕФ шляхом розробки нового Індексу глобальної конкурентоспроможності з урахуванням виміру сталого розвитку (рис. 3).

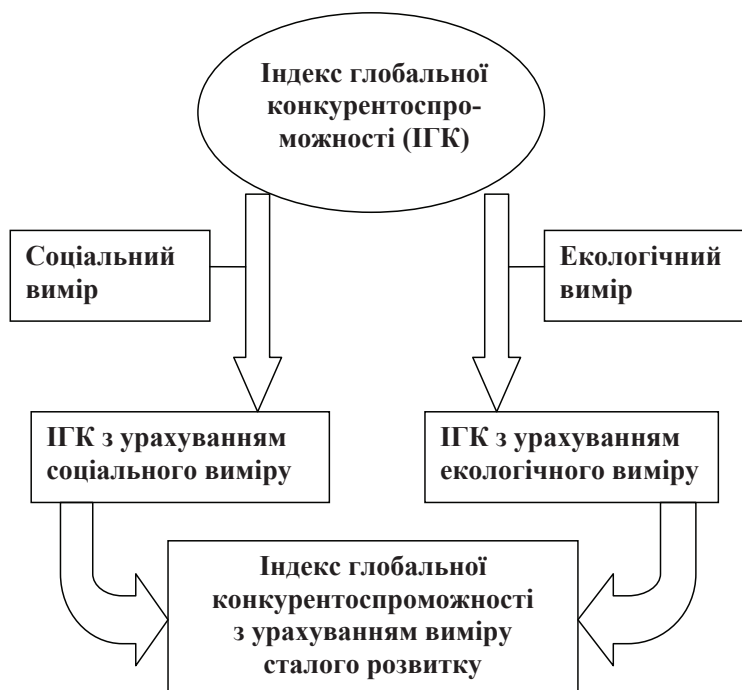

Рис. 3. Структура Індексу глобальної конкурентоспроможності з урахуванням виміру сталого розвитку [18, с. 52]

Дослідження напрямів та характеру впливу екологічних та соціальних проблем на економічний розвиток та конкурентоспроможність країн дало можливість Б. Більбао-Осоріо, Дж. Бланке, Р. Кротті та ін. запропонувати таке визначення екологічного виміру сталого розвитку (англ. *environmental sustainability*): «Інститути, заходи політики та фактори, що забезпечують ефективне управління ресурсами для забезпечення благополуччя нинішнього та наступних поколінь» [18, с. 52], а також визначення соціального виміру сталого розвитку (англ. *social sustainability*): «Інститути, заходи політики та фактори, що забезпечують для всіх членів суспільства найбільш можливий рівень здоров'я, соціального визнання та безпеки; що максимізують їх потенціал стосовно внеску та отримання корисного результату від економічного благополуччя країни, в якій вони мешкають» [18, с. 52]. Сполучення цих двох понять у контексті взаємозв'язку

між конкурентоспроможністю та соціальним і екологічним вимірами сталого розвитку дозволило колективу авторів ВЕФ дати визначення конкурентоспроможності з урахуванням вимог сталого розвитку як комплексу інститутів, заходів політики та факторів, які дозволяють нації підтримувати продуктивність в довгостроковому періоді із дотриманням вимог сталого розвитку в соціальній та екологічній сферах [18, с. 52], та запропонувати методіку розрахунку Індексу глобальної конкурентоспроможності, скоригованого з урахуванням виміру сталого розвитку [18, с. 56, 64].

Згідно із запропонованою методикою розраховуються індекси соціального та екологічного вимірів сталого розвитку за такими індикаторами:

– екологічні індикатори: екологічна політика, використання відновлювальних ресурсів, стан навколишнього середовища;

– соціальні індикатори: доступ до задоволення базових потреб (каналізація, питна вода, охорона здоров'я), уразливість до соціальних шоків (безробіття, неформальна економіка, соціальний захист), соціальна згуртованість (індекс Джині, соціальна мобільність, безробіття серед молоді).

Індекси перераховуються на відповідні коефіцієнти за шкалою від 0,8 до 1,2, після чого розраховуються ІГК з урахуванням соціального виміру та ІГК з урахуванням екологічного виміру шляхом множення ІГК на відповідні коефіцієнти. Підсумковий Індекс глобальної конкурентоспроможності з урахуванням виміру сталого розвитку розраховується як середнє арифметичне двох отриманих індексів. Значення Індексу глобальної конкурентоспроможності (ІГК) з урахуванням виміру сталого розвитку, порівняно з оцінкою за Індексом глобальної конкурентоспроможності, розрахованого за традиційною методикою ВЕФ, наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Індекс глобальної конкурентоспроможності з урахуванням виміру сталого розвитку [18, с. 58–59]

Країна	Індекс глобальної конкурентоспроможності 2012–2013		ІГК з урахуванням соціального виміру	ІГК з урахуванням екологічного виміру	ІГК з урахуванням виміру сталого розвитку
	Ранг	Оцінка	Оцінка	Оцінка	Оцінка
Швейцарія	1	5,72	6,83	6,87	6,85
Фінляндія	3	5,55	6,45	6,26	6,36
Швеція	4	5,53	6,17	6,15	6,16
Німеччина	6	5,48	6,37	5,92	6,14
США	7	5,47	5,63	5,00	5,31
Японія	10	5,40	6,10	5,42	5,76
Франція	21	5,11	5,59	5,40	5,50
Китай	29	4,83	4,61	4,27	4,44
Чеська Республіка	39	4,51	4,89	4,66	4,77
Польща	41	4,46	4,32	4,42	4,37
Італія	42	4,46	4,38	4,40	4,39
Бразилія	48	4,40	4,22	4,69	4,46

Країна	Індекс глобальної конкурентоспроможності 2012–2013		ІГК з урахуванням соціального виміру	ІГК з урахуванням екологічного виміру	ІГК з урахуванням виміру сталого розвитку
	Ранг	Оцінка	Оцінка	Оцінка	Оцінка
Індія	59	4,32	3,70	3,75	3,73
Російська Федерація	67	4,20	4,09	3,87	3,93
Словацька Республіка	71	4,14	4,18	4,36	4,27
Україна	73	4,14	4,04	3,53	3,78
Румунія	78	4,07	3,71	3,73	3,72
Аргентина	94	3,87	3,59	3,37	3,48
Греція	96	3,86	3,59	3,82	3,71
Венесуела	126	3,46	3,15	3,41	3,28

Результати розрахунку Індексу глобальної конкурентоспроможності з урахуванням виміру сталого розвитку, наведені для 79 країн, показали позитивну кореляцію між усіма складовими індексу. Дослідники обґрунтували те, що основним фактором конкурентоспроможності з урахуванням сталого розвитку є політика держави. За умови відсутності будь-яких природних закономірностей стосовно дотримання шляху сталого розвитку лише політична воля, ефективне державне регулювання і управління в сукупності з якісним менеджментом на рівні компаній є запорукою досягнення цієї мети [18, с. 53].

Таким чином, трансформація моделі розвитку світової економіки потребує розробки і координації інноваційної стратегії та політики держав і компаній, спрямованої на дотримання вимог інноваційного сталого розвитку на засадах соціальної відповідальності в широкому розумінні [6; 9], на всіх рівнях глобальної економічної системи, або *глобальної соціальної відповідальності*.

Звідси випливає твердження про необхідність модифікації сучасної глобалізаційно-інноваційної моделі розвитку світової економіки шляхом трансформації «подвійної спіралі» у «потрійну спіраль» з включенням третьої складової – сталого розвитку – з вбудованим інструментом забезпечення стійкості моделі – глобальної соціальної відповідальності (рис. 4).

Включення глобальної соціальної відповідальності (ГСВ) як елемента, який забезпечує взаємозв'язок складових і стійкість глобалізаційно-інноваційної моделі сталого розвитку світової економіки, дозволяє нейтралізувати негативні наслідки дії ринкового механізму створення інновацій і максимізувати позитивні ефекти системної глобалізації інноваційної сфери, до яких слід віднести:

- скорочення глобального інноваційного розриву [19];
- забезпечення фундаментальних техніко-технологічних і соціальних умов для подолання глобальних ризиків та загроз і дотримання принципів сталого розвитку в масштабах глобальної економічної системи;

- посилення інноваційного потенціалу країн завдяки дії ефекту синергії при залученні до глобального освітнього і науково-дослідного простору глобалізації процесів дифузії знань та інновацій;
- виникнення нових форм міжнародної спеціалізації та кооперації на всіх стадіях НДДКР, інноваційного і виробничого процесів на основі глобалізації міждержавних та міжфірмових зв'язків науково-технічного та економічного характеру;
- формування та розвиток організаційно-правової системи міждержавного та наддержавного регулювання науково-технічних зв'язків;
- створення можливостей для широкого узгодження інноваційної стратегії та науково-технічної політики держав і компаній шляхом створення спільних організаційних структур, що забезпечують міжнародну інтеграцію у сфері інноваційної діяльності.

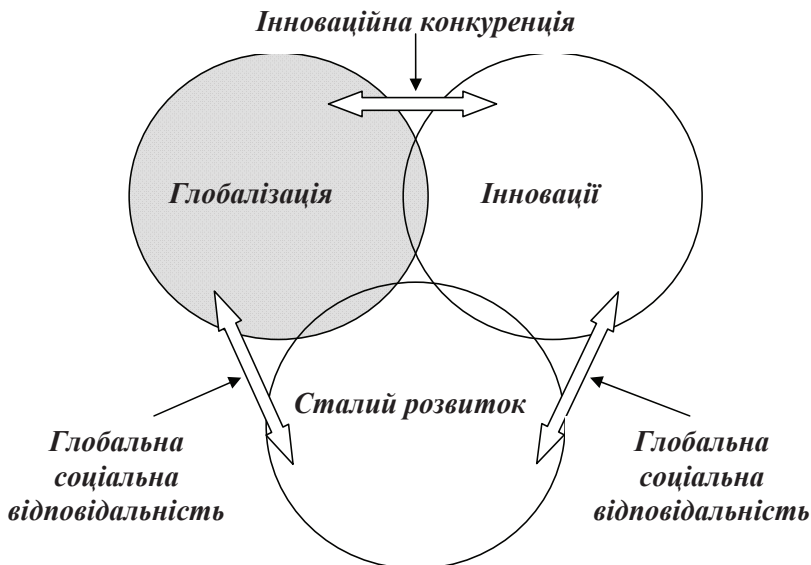

Рис. 4. «Потрійна спіраль» – модифікована глобалізаційно-інноваційна модель сталого розвитку світової економіки (авторська розробка)

Перетворення глобальної соціальної відповідальності на реальний, а не умовно-декларативний елемент нової глобалізаційно-інноваційної моделі сталого розвитку світової економіки потребує стратегічного підходу до створення і впровадження в дію мікро- та макроекономічних, а також інституціональних умов реалізації ГСВ.

Вплив соціальної відповідальності на конкурентоспроможність на рівні компанії відбувається через низку факторів, до яких автори Звіту про Європейську конкурентоспроможність (European Competitiveness Report) [20] відносять такі: структура витрат; людські ресурси; споживачі; інновації; управління ризиками та репутацією; фінансовий стан. М. Портер ставить питання стосовно створення нової вартості та потоків доходів завдяки принципам корпоративної соціальної відповідальності, яка стає «джерелом можливостей, інновацій та конкурентних переваг» [21].

Вплив соціальної відповідальності на конкурентоспроможність на макrorівні простежується через сприяння зайнятості, економічному зростанню, поширенню «зеленої економіки» та в остаточному підсумку покращанню якості життя населення. В Європейському Союзі заохочення бізнесу до соціальної відповідальності як стратегічне завдання макrorівня було вперше проголошене в рамках Оновленої Лісабонської стратегії економічного зростання та зайнятості (2005–2010 рр.). У прийнятій в 2010 р. Стратегії «Європа 2020» соціальна відповідальність визначена невід’ємною складовою комплексу заходів для досягнення поставленої мети – забезпечення зростання, яке базується на засадах розумності, сталості, інклюзивності [22].

Таким чином, через механізм соціальної відповідальності відбувається поєднання завдань підвищення конкурентоспроможності та забезпечення сталого розвитку, тобто гармонізація інтересів бізнесу та суспільства.

У цьому контексті доцільним є ухвалення Національної стратегії соціальної відповідальності бізнесу в Україні, яка має підтвердити прихильність до сучасних європейських і світових тенденцій та принципів, закладених в концепції сталого розвитку, стати дійовим фактором підвищення конкурентоспроможності України через покращання прозорості і підзвітності бізнесу, підвищення ефективності функціонування ринку, спрямування інвестицій на навчання і підвищення кваліфікації працівників, формування ефективної національної інноваційної інфраструктури через спрямування інвестицій у новітні технології [23]. На цей час Концепція Національної стратегії соціальної відповідальності бізнесу в Україні до 2015 р. перебуває в стадії громадського обговорення.

Метою Стратегії є створення сприятливих умов для запровадження соціальної відповідальності бізнесу в діяльність компаній задля сталого розвитку України, зростання економічного, соціального та екологічного добробуту.

В Концепції викладено основні завдання Стратегії [23, с. 3]:

- розвиток соціальної відповідальності бізнесу як фактора модернізації економіки, підвищення її конкурентоспроможності з метою визнання на світовій арені як соціально відповідального, його полегшеної інтеграції в міжнародні ринки;
- запровадження єдиних підходів до розуміння соціальної відповідальності бізнесу в Україні;
- розвиток системи нефінансового звітування з метою поінформованості суспільства щодо запровадження принципів соціальної відповідальності бізнесу в діяльність компаній та неурядових організацій;
- удосконалення і подальший розвиток державно-приватного партнерства;
- створення передумов для гарантій забезпечення прав людини, етичного виховання та освіти членів суспільства;
- розвиток програм ресурсозбереження та енергоефективності, «еко»-ефективності економіки;
- підвищення рівня досконалості бізнесу та, відповідно, поліпшення фінансового та економічного стану компаній.

Успішна реалізація Національної стратегії соціальної відповідальності бізнесу сприятиме гармонійній інтеграції України до глобальної економічної системи, забезпеченню інноваційної конкурентоспроможності

з урахуванням вимог сталого розвитку, формуванню моделі вітчизняного бізнесу за світовими стандартами, покращанню якості життя населення.

Проведене дослідження показало обмеженість сучасної глобалізаційно-інноваційної моделі світової економіки, поданої у вигляді «подвійної спіралі» глобалізації та інновацій та дозволило обґрунтувати необхідність її модифікації з урахуванням вимог сталого розвитку. Звідси запропоновано модель «потрійної спіралі» з включенням третьої складової – сталого розвитку з вбудованим інструментом забезпечення стійкості моделі – глобальної соціальної відповідальності.

Перетворення глобальної соціальної відповідальності на реальний елемент оновленої глобалізаційно-інноваційної моделі світової економіки потребує стратегічного підходу, який базується на концепції глобальної конкурентоспроможності з урахуванням сталого розвитку. Такий підхід на мікро- та макрорівні в Україні може забезпечити Національна стратегія соціальної відповідальності бізнесу. Конкретні заходи з реалізації Стратегії в контексті глобалізаційно-інноваційної моделі сталого розвитку світової економіки та механізми їх впровадження в практику мають стати предметом подальших досліджень.

Список використаної літератури

1. Archibugi D. The globalization of technological innovation: definition and evidence / D. Archibugi, S. Iammarino // Review of International Political Economy. – 9:1. – March 2002. – P. 98–122.
2. Яковлев М.А. Диффузия инноваций как фактор экономического развития в переходной экономике: дис. ... канд. экон. наук: 08.00.01, 08.00.05 / М.А. Яковлев. – СПб., 2005. – 163 с.
3. Кузык Б.Н. Цивилизации: теория, история, диалог, будущее. Т. VI: Перспективы становления интегральной цивилизации / Б.Н. Кузык, Ю.В. Яковец. – М.: Институт экономических стратегий, 2009. – 576 с.
4. Корчагин Ю. Полисистемный кризис в России продолжается / Ю. Корчагин. – Воронеж: ЦИРЭ и РНЦИЭ, 2008. – 45 с.
5. Барабанер Х.З. Высшее образование в условиях глобализации и полисистемного мирового кризиса / Х.З. Барабанер // Вестник ИНЖЭКОНА. – 2011. – Вып. 2 (45). – С. 5–10.
6. Новицький В. Світова системна криза та перспективи її подолання / В. Новицький // Світова фінансово-економічна криза: стратегії протидії та мінімізації наслідків (економіка, фінанси, право): зб. матеріалів XII міжнародної науково-практичної конференції 29 травня 2009 року. – К.: УДУФМТ, 2009. – С. 13–16.
7. World Economic Forum [Електронний ресурс] / Всесвітній економічний форум. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/events/world-economic-forum-annual-meeting-2012>.
8. Rothwell R. Towards the Fifth-generation Innovation Process / R. Rothwell // International Marketing Review. – 1994. – Vol. 11. – Iss: 1. – P. 7–31.
9. Reiner G. Willing the Race for New Product Development / G. Reiner // Management Review. – 1989. – Vol. 78. – No 8. – P. 52–53.
10. Rudolph, S.E. What Smart Companies are Doing in New Product Development. – Centre for Product Development. – 1989. – Arthur D. Little, Cambridge, MA. – 189 p.

11. Системный мониторинг: Глобальное и региональное развитие / отв. ред. Д.А. Халтурина, А.В. Коротаев. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2010. – 296 с.

12. Ицковиц Г. Тройная спираль: университеты – предприятия – государство: инновации в действии / Г. Ицковиц; пер. с англ. под ред. А.Ф. Уварова. – Томск: Изд-во Томского гос. ун-та систем упр. и радиоэлектроники, 2010. – 237 с.

13. Giarini O. The Double Helix of Learning and Work [Электронный ресурс] / Orio Giarini and Mircea Malitza // The Double Helix of Learning and Work Studies on Science and Culture. – Bucharest: UNESCO. – 2003. – Режим доступа: <http://www.clubofrome.at/cor-eu/archive/n7.pdf>

14 Чешков М. Двойная спираль глобализации (опыт теоретического конструирования реальности) / М. Чешков. – М.: ИМЭМО РАН, 2007. – 224 с.

15. Киященко Л. Тройная спираль трансдисциплинарности: университет – правительство – бизнес [Электронный ресурс] / Л. Киященко // Режим доступа: <http://www.courier-edu.ru/cour1067/0.htm>

16. Марченко А.В. Глобализация мировой экономики [Электронный ресурс] / А.В. Марченко. – ЦЭМИ РАН, 2003 / Режим доступа: www.politlab.org

17. Global Risks 2013. Eighth Edition An initiative of the Risk Response Network. [Электронный ресурс] / World Economic Forum, 2012. – Режим доступа: <http://riskreport.weforum.org/>

18. Assessing the Sustainable Competitiveness of Nations. The Global Competitiveness Report 2012-2013. – World Economic Forum, Geneva, 2012. – 545 p. [Электронный ресурс] / Режим доступа: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf

19. Castellachi F. Closing the Technology Gap? / F. Castellachi // Review of Development Economics. – 2011. – 15(1). – P. 180–197.

20. Overview of the links between Corporate Social Responsibility and Competitiveness. European Competitiveness Report 2008 (COM), [Электронный ресурс] / European Commission. – Brussels, 2008. – P. 106–121 / Режим доступа: http://ec.europa.eu/enterprise/newsroom/cf/_getdocument.cfm?doc_id=4058

21. Porter M. **Strategy and Society. The Link Between Competitive advantage and Corporate Social Responsibility** / Michael E. Porter, Mark R. Kramer // Harvard Business Review. – December 2006. – Reprint R0612D. – 15 p.

22 Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. – Communication from the Commission [Электронный ресурс] / European Commission. – Brussels, 3.03.2010. – 32 p. // Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>

23. Концепція Національної стратегії соціальної відповідальності бізнесу в Україні. Проект / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.globalcompact.org.ua/img/usr/files/CSR_Concept_Ukr_eng.doc

Автором представлена сoвременная глобализациoннo-инновациoнная модель развития мировой экономики в виде «двойной спирали», составляющие которой – глобализация и инновации – взаимно усиливаются с помощью связей, основанных на инновациoнной конкуренции. Обоснована необходимость модификации модели развития мировой экономики путем трансформации «двойной спирали» в «тройную

спираль» с включением третьей составляющей – устойчивого развития. Проанализирован современный подход к определению глобальной конкурентоспособности с учетом измерения устойчивого развития, показано значение стратегии социальной ответственности бизнеса для Украины.

Ключевые слова: *глобализационно-инновационная модель, тройная спираль, устойчивое развитие, социальная ответственность, конкурентоспособность, стратегия.*

The modern globalization-and-innovation model of world economy is presented in the form of «double helix» where two components that are globalization and innovation mutually reinforce with connections based upon innovation-based competitiveness. The necessity of modification the model of world economy by transformation the «double helix» into «triple helix» and including the third component such as sustainable development is grounded. The modern approach to the global sustainable competitiveness definition is analyzed, and the role of social responsibility strategy for Ukraine is demonstrated.

Key words: *globalization-and-innovation model, «triple helix», sustainable development, social responsibility, competitiveness, strategy.*

Надійшло 21.01.2013.

УДК 334.012.64(477)

В.В. Татаринов, В.С. Татаринов

ВОЗМОЖНЫЕ ФОРМЫ ИНОСТРАННОГО ИНВЕСТИРОВАНИЯ МАЛОГО БИЗНЕСА УКРАИНЫ

В статье рассматривается состояние иностранного инвестирования малого бизнеса в Украине; его приемлемые формы, обеспечивающие приток иностранных инвестиций в малый бизнес, их специфика, механизмы применения.

Ключевые слова: *малый бизнес, иностранные инвестиции, франчайзинг, лизинг, совместные предприятия, венчурное финансирование.*

Постановка проблемы. Опыт высокоразвитых стран показывает, что достижение экономических высот возможно только при наличии основной составляющей рыночной среды – развитого малого бизнеса (МБ). В современной экономике с её социально-рыночной ориентированностью развитие МБ становится важнейшей задачей. Для её решения необходимы значительные ресурсы. В условиях ограниченности внутренних инвестиционных средств в Украине, что отмечено многими авторами [1–8; 10; 13; 15], приобретает особую актуальность проблема поиска источников инвестиций за пределами Украины и определения форм привлечения иностранного капитала, приемлемых для украинского МБ.

Вопросы, касающиеся источников и форм иностранного инвестирования, рассмотрены в работах [1; 4; 7; 10; 13; 14]. Однако они носят несистемный характер и не всегда приемлемы для МБ, что указывает на необходимость поиска возможных источников финансирования и форм привлечения иностранных инвестиций в Украину.

Целью статьи является исследование возможных источников и форм иностранного инвестирования, приемлемых для МБ Украины.